

Retorika i retorički oblici u Križevačkim štatutima

TANJA BARAN

Hrvatska radiotelevizija
HR-10000 Zagreb

Izvorni znanstveni članak
Original scientific paper

Primljeno/Received: 15. 12. 2010.
Prihvaćeno/Accepted: 12. 01. 2011.

Najstarije i najpoznatije hrvatske vinsko-pajdaške regule, Križevačke štatute, nije moguće odrediti samo jednim žanrom. Oni su kombinacija više usmenoknjiževnih žanrova, ponajprije usmene pjesme, retorike i retoričkih oblika te usmenoknjiževne drame. Zdravica je temeljna i dominantna retorička forma Križevačkih štatuta. Uz nju ide i hvala kojom se odgovara na zdravicu. Kako bi štatuti dobro funkcionirali u izvedbi, važan je dobar govornik koji probranim rječnikom i svečanim tonom izgovara zdravice i usmene narodne stihove.

Ključne riječi: Križevački štatuti, usmenoknjiževna retorika, retorički oblici, zdravice, hvale, govorništvo

Retorika i retorički oblici u Križevačkim su štatutima zastupljeni u izuzetno velikoj mjeri. Bez dobro izvedenih retoričkih oblika štatuti ne bi ni postojali, bez zdravica i hvala kao najtipičnijih retoričkih oblika regule ne bi mogle opstati. One su cijele, zasnovane na obredno-dramskome modelu, protkane zdravicama nakon kojih se pjeva i pije. Temeljeni na retorici, štatuti vane za dobrim govornicima koji će probranim jezikom i svečarskim tonom izgovarati zadane zdravice i stihove, ali i govornički improvizirati prema potrebi. Govornik *Križevačkih štatuta* mora imati vrlo dobru memoriju i iznimnu govorničku kondiciju zato što su zdravice i stihovi mnogobrojni, nekada i podulji, a i izvedba regula dosta dugo traje, pa kako se u *štatutima* sve vrti oko govora, dežurni govornik u punoj formi mora izdržati do kraja. Cilj je govornika svojim dobrim govorima neprestano zadržavati maksimalnu pozornost okupljenih te održati dobro raspoloženje.

Usmenoknjiževnom retorikom zato i nazivamo ono govorenje »kojemu je zadaća uvjeriti nekoga u nešto, kazati neke sadržaje takvim govornim umijećem da se pridobije slušatelj i da se takvim tekstom postignu željeni učinci«.¹ Termin

retorika potječe od grčke riječi rhetorikós, što znači pripadati govorničkoj vještini.² Svojedobno je retorika bila znanstvena disciplina koja proučava i oblike i pravila govorništva, ali je istodobno bila i nastavna, školska disciplina koja daje upute i poučava dobru i uspješnu govorničku vještinu. Tijekom vremena neki su drugi književnoteorijski termini preuzeli to prošireno značenje termina retorika pa retorikom u svakodnevnoj uporabi, kao i u sintagmi usmena narodna retorika, zovemo ono njezino prvotno i početno značenje »sposobnost i umijeće govorništva«.³ Iako naziv retorika ima dugu i kontinuiranu prošlost u svjetskoj, a posebice europskoj znanosti o književnosti, o retoričkim se oblicima u tradicijskoj kulturi obično govori posve drugačije nego o »izrečenoj« i pisanoj retorici. U usmenoj književnosti o govorničkom umijeću možemo govoriti isključivo kroz izvedbene mogućnosti, dok je »izrečena« i pisana retorika teorijski razrađena u udžbenicima govorničke vještine.⁴

1 Stipe Botica, *Hrvatska usmenoknjiževna čitanka*, Školska knjiga, Zagreb, 1995., str. 261.

2 Usporedi o tome: Tvrtko Čubelić, *Usmena narodna retorika i teatrologija (izbor tekstova s objašnjenjima i rasprava o usmenoj narodnoj retorici i teatrologiji)*, s. n., Zagreb, 1970., str. XXIV i XXV.

3 Isto.

4 Pišući o književnoteorijskom znanstvenom razlikovanju retorike proizišle iz tradicijske kulture i one proizišle iz »izrečene« i pisane retorike, Stipe Botica u svojoj knjizi *Biblija i hrvatska kulturna tradicija*, vlastita naklada, Zagreb, 1995., str. 107, kao uzorke »izrečene« retorike još iz europske antičke duhovnosti oprimjeruje Demostenove i Ciceronove govore. Najvažnijima za europsku uljudbu smatra Aristotelov, Horacijev i Kvintilijanov teorijski opis retorike.

Mada je govorništvo kod Hrvata bilo njegovano od najranijih vremena,⁵ o usmenoknjiževnoj se retorici, kao i o usmenoknjiževnoj drami, počelo govoriti tek u novije vrijeme. Retorički su oblici ranije donošeni uglavnom u zbirkaama poezije ili proze, ovisno o izvanjskim osobinama teksta.⁶ Činjenica je da je usmena narodna retorika i u književnost i u javni kulturni život ulazila u vrlo skromnu opsegu. Tako je čak i sa zdravicom iako ona ima izrazitu izražajnost pa se nešto iz njezina izražajnoga načina i frazeologije probilo u druge književne oblike.⁷

Čini se da su *Križevački statuti*, sastavljeni od mnogobrojnih retoričkih formi, posebice zdravica, takvu sudbinu retorike, kao dijela hrvatske tradicijske kulture, zaobišli. Kako su *Statuti* u usmenosti nastali u dalekoj prošlosti, prema jednoj predaji čak u 14. stoljeću, u punini su, općepoznati i rašireni u društvu, živjeli sve forme svoje izvedbenosti, u sklopu koje je govorništvo oduvijek bilo na prvome mjestu. Prvi zapisi *Statuta* u 19. stoljeću, kasnija izdanja, a i njihova današnja izvedbenost, svjedoče o trajnu i neizostavnu isticanju i govorničkih oblika i govorničkih vještina u prikazu regula. I u njima su oduvijek bila najbitnija, kao što je to još Ciceron utvrdio, dva svojstva: umijeće govorenja i umijeće uvjeravanja. Govorničkim umijećem u *Statutima* govorniku je sa svim svojstvima jezičnog izraza: leksikom, sintaksom i stilom, glavna svrha uvjeriti sudionike u ono što on želi, u ono što regule propisuju.⁸ To govorničko umijeće govornik *Križevačkih statuta* ostvaruje ponajprije i ponajviše kroz zdravicu.

Sama je zdravica »govor u kakvoj važnoj zgođi u kojoj nazdravičar nazdravlja »visokim stilom« i epideiktičkim izlaganjem. Služi se hiperboličnim stilskim kompleksom i biranim formulacijama.«⁹

Mada je prvu zabilježenu hrvatsku zdravicu u stihovima sačuvao još Petar Hektorović u svojem *Ribanju i ribarskom prigovaranju*,¹⁰ zdravica, koje su kao najčešći govornički oblik hrvatske tradicijske kulture gotovo istoznačne pojmu narodna retorika, ima daleko više u izvedbi na cijelome hrvatskom prostoru nego što ih ima u zapisima. Zabilježene zdravice najčešće su smještene unutar narodnih običaja, unutar etnološke građe.¹¹ Zdravice se, kao najstariji i najbogatiji oblik govorništva u svim kulturama svijeta te uz epsku pjesmu kao najizrazitijega predstavnika usmenoga narodnog stvaralaštva, najčešće izvode na svadbama i ostalim životnim svečanostima, uz godišnje blagdane ili uz velike poslove. Zdravica je u pravilu kratka forma, tek je u iznimnim situacijama podulja. U tom je slučaju, budući da dugačka umara slušatelja, zdravicu bolje improvizirati, maksimalno ju prilagoditi okupljenima kako bi im se održala pozornost i koncentracija. Da bi se zdravica, koja je, zato što se izvodi u nekoj prigodi ili nekim povodom, uglavnom obredna forma, uopće počela izvoditi, potrebno je stvoriti kontekstualnu povoljnost. Zdravicom se tada ne opisuje neki događaj niti se priopćuje neka novost, nego se biranim rječnikom i osebnim stilom sudionicima izražava neka želja ili se žele u nešto uvjeriti. Sve zdravice nisu u funkciji uvjeravanja, neke pokreću sadržaj izricanja dobrih želja i prijateljskoga blagoslova. No izvedbeni kontekst ili povod nazdravljanja ne dopušta retoričku suprotnost pa su one šaljive, a tek iznimno podrugljive. Kako je, prema tome, raspon govornikova uvjeravanja vrlo uzak, ograničen, govornik zdravica ne može biti svatko. Dobri su govornici zdravica zapravo rijetki. Zato je i mali broj cjelovitih i zaokruženih zdravica. Nazdravičar ima nešto veću slobodu u izboru rječnika, ugođaja i tona, uz pomoć kojih će što uvjerljivije izreći svoje uvjeravanje. On se može koristiti zanosnim, euforičnim, ali i žalosnim ili šaljivim, pa i podrugljivim načinom izlaganja, a može i jedan osnovni mjestimično varirati ili nadopunjavati drugim. Taj svečani govor za stolom, uz čašu vina, retorički kićen, oblikovan je

5 O tome piše Đuro Gračanin u knjizi *Temelji govorništva*, 2. izdanje, s. n., Zagreb, 1954., str. 5. Vrsnim govornicima smatra kronološki: biskupa Grgura Ninskog, Jakoba Markijskog, Ivana Stojkovića, biskupa i bana Jurja Draškovića i mnoge druge crkvene govornike, zatim Ivana Kukuljevića, Antu Starčevića, Eugena Kvaternika, Mihua Pavlinovića, Stjepana Radića.

6 O tome piše Josip Kekez u knjizi *Naizred (opis i zbor hrvatskih brojilica)*, Klek, Zagreb, 1993., str. 5, te u tekstu *Usmena književnost*, objavljenu u knjizi *Uvod u književnost*, Globus, Zagreb, 1986., str. 160.

7 Usporedi o tome: Tvrtko Čubelić, *Povijest i historija usmene narodne književnosti*, s. n., Zagreb, 1988., str. 264.

8 Usporedi o tome: Tvrtko Čubelić, *Retorički oblici u usmenoj narodnoj književnosti*, *Telegram*, god. IX, br. 431, Zagreb, 1968., str. 8.

9 Isto kao bilješka 1, str. 261.

10 Usporedi o tome: Josip Kekez, *Hrvatski književni oikotip*, Zavod za znanost o književnosti Filozofskog fakulteta u Zagrebu, Zagreb, 1991., str. 45.

11 Isto kao bilješka 4, str. 108.

kao tradicijski ustaljena formula ritmiziranom prozom ili recitativnim stihom. Zdravice oblikovane u prozi gotovo da su pjesme u prozi, njihov ritmizirani tekst ostvaruje se mnogim rimama te cjelovitim stihovima različite duljine, najčešće osmercima, desetercima, ali i dvanaestercima, dakle onim stihovima koji su u narodu najčešći. Ti se stihovi metodom asocijacije rabe i za oblikovanje retoričke rečenice. Zdravicom dominiraju metafore koje su popraćene prizvukom dvoznačnosti, a često i dvosmislenosti s ironičnim ili satiričnim asocijacijama. Osim hiperbolama i metaforama zdravica obiluje oksimoronima, aluzijama, diti-rampskim, odskim ugođajem, veličanjima, slatkorječivostima i hvalama. Zdravica je unatoč tomu forma koja je prirodna, jasna i svima razumljiva.¹²

Gotovo sve ispisano o zdravici općenito odnosi se i na zdravice koje obavijaju *Križevačke statute*. U tim ćemo vinski-pajdaškim regulama naići i na zdravici vrlo blizak oblik, hvalu, koja je najmalobrojnija forma u usmenoknjiževnoj retorici. Hvala je po svojem ugođaju i tonu vrlo usko i jednostavno postavljena pa je i u rasponu izražavanja znatno skromnija.¹³ No u *Križevačkim je statutima* pravilo da se na zdravice odgovara hvalama.

Čim se društvo *Križevačkih statuta* okupi, vrlo se brzo kreće sa zdravicama jer se i kontekstualna povoljnost vrlo brzo stvara. Štatutna zdravica može biti kratka, no nerijetko je i podulja. Kroz nju se može improvizirati, ali treba istaknuti da su ustaljene zdravice toga ceremonijala jasne, cjelovite i zaokružene. Ne izriču se isključivo s ciljem da se društvo u nešto uvjeri, nego se po zdravici želi i pozdravljati i izricati dobre želje. Da bi zdravicu izgovorio što ljepše i slikovitije, nazdravičar rabi gotovo sve stilske figure tipične za zdravicu, koja u *Štatutima* nije samo u stihu.

12. Usporedi o tome i o zdravici čitaj još detaljnije u: Tvrtko Čubelić, *Usmena narodna retorika i teatrologija (izbor tekstova s objašnjenjima i rasprava o usmenoj narodnoj retorici i teatrologiji)*, s. n., Zagreb, 1970., str. XXIV i XXV; Josip Kekez, *Poslovice, zagonetke i govornički oblici*, Stoljeća hrvatske književnosti, Matica hrvatska, Zagreb, 1996., str. 283 i 284; Stipe Botica, *Biblija i hrvatska kulturna tradicija*, vlastita naklada, Zagreb, 1995., str. 114; Milivoje Knežević, *O narodnim govornim tvorevinama*, u: *Usmena književnost – izbor studija i ogleda*, Zagreb, 1971., str. 297; Ivan Josipov Šarić, *Nazdravičar i govornik za sve prilike života*, pretpisak iz 1890., treće pregledano i popunjeno izdanje, biblioteka Hrvatska baština, Golden marketing, Zagreb, 1994., str. 16; Maja Bošković-Stulli, *Kuhinjski humor u kajkavskim svadbenim govorima*, Narodna umjetnost, knj. 9, Zagreb, 1972., str. 55; Nasko Frndić, *Metafore i dvosmislice u narodnoj drami, Mogućnosti*, god. XXXII, br. 1 – 2 – 3, Split, 1985., str. 348.

13 Isto kao bilješka 2.

Češće je zapravo pronalazimo u ritmiziranoj ili neritmiziranoj prozi.

Glavni sadržaj Križevačkih statuta upravo i jest propisno nazdravljanje i uredno ispijanje zdravica. Važnost zdravica u *Štatutima* očituje se i u tome što one nisu mogle mimoići nikoga za stolom. Kućedomaćin ili benefaktor pozdravlja društvo čim se ono okupi. Nakon izbora stoloravnatelja, što se potvrđuje pjesmom i ispijanjem vina, ovaj, između ostalih, imenuje govorača koji će tijekom ceremonije posebno biti zadužen za izgovaranje zdravica. Ako je društvo manje, stoloravnatelj obnaša i dužnost govorača. Stoloravnatelj upravlja situacijom za stolom pa i određuje slijed zdravica. Njih po *Štatutima* ima vrlo različitih, ali su tri zdravice obvezne: domovini, pajdašiji i lepšem spolu. Prva se zdravica obično upućuje domaćinu, a tijekom veselja nazdravlja se i slozi, ljubavi, vrijednoj gazdarici, dobrim kuharicama ili bilo kojem drugom pajdašu. Zdravice se nerijetko izgovaraju na način vandrčeka, što znači da onaj koji je počeo izgovarati zdravicu, nakon završetka svojega dijela, riječ daje pajdašu sa svoje desne strane. I tako sve dok se svi ne izredaju. Zdravice moraju biti praćene ispijanjem čaše vina. Čaše svih okupljenih neprestano moraju biti pune, a onaj kojemu se nazdravlja, treba punom čašom suhoga vina, što znači čistoga vina, zahvaliti na časti. Svaka treća zdravica upućuje se stoloravnatelju koji ne smije zaboraviti nazdraviti svojim pomoćnicima oberfiškušu i fiškušima. Stoloravnatelja zdravicom može pozdraviti svatko, samo mora reći: »Ja pijem štemplin.« Potencijalni nazdravičar mora za riječ pitati stoloravnatelja. Ako počne govoriti a da nije zatražio riječ, bit će kažnjen štrofom, kao i onaj pajdaš koji zdravicu ne sluša ili je pričanjem ometa. Kad pajdaši izredaju zdravice, stoloravnatelj govorom i čašom vina vraća vlast domaćinu ili društvu. Svaka je zdravica, osim ispijanja vina, praćena pjesmom koju, sa željom da sadržajno odgovara izrečenoj zdravici, predvodi popevač ili kantušminister.¹⁴

14 Usporedi o tome: Vitomir Belaj, »Križevački statuti« u kulturnome kontekstu, u: *Gozbe i zdravice u hrvatskoj književnosti – od Marulića do Kaleba i Tadijanovića*, izbor, priredio Stjepan Sučić. *Križevački statuti, sabrao i napisao kraj punog barila i lepe pajdašice »Pajdaš Zvonko« iz Vupoglave*, Ogranak Matice hrvatske Križevci, Križevci, 1994., str. 467 i 468; Ivan Lozica, *Gesunkenes getrunkenes Kulturgut: vinski statuti pod starimi krovovi*, Narodna umjetnost, br. 2, Zagreb, 1996, str. 405 i 406; Andrija Tomašek, *Litanije dobrovoljne – kratki spominek o glazbi za vinske pajdašije*, Kaj, br. 2, Zagreb, 1997., str. 121.

Budući da su zdravice i hvale općenito redovito izgovarane dotjeranijim rječnikom i određenim jezikom sa specifičnim izražajnim sredstvima, zdravice su Križevačkih statuta, kao i popratne pjesme, izricane ili pjevane isključivo na kajkavskom narječju. Križevački je kraj danas, tek uz pokoji novoštokavski govor, velikom većinom kajkavsko područje. Prije, do 16. stoljeća, to je područje bilo čisto kajkavsko.¹⁵ Iako su dijalektolozi od Aleksandra Belića, preko Stjepana Ivšića do Stjepka Težaka i Mije Lončarića križevačke govore smještali u različite skupine,¹⁶ nitko im nije odricao kajkavsku izrazitost. Kako je to s jezikom križevačkoga kraja, tako je i s jezikom Križevačkih statuta. Oni su u svojem najpotpunijem, križevačkom izdanju, koje je prikupljeno i sastavljeno od pajdaša Zvonka, odnosno Zvonimira Pužara, a objavljeno najvjerojatnije između 1918. i 1921., tiskani gajicom, pisani su kajkavskim književnim jezikom, tj. hrvatskim književnim jezikom s kajkavskom osnovom koji je bio u uporabi u sjeverozapadnoj Hrvatskoj sve do polovine 19. stoljeća.¹⁷ Upravo ta križevačka kajkavština, protkana mnogobrojnim stilskim figurama, daje zdravicama, hvalama, ali i cjelokupnome govorništvu Križevačkih statuta osobit pečat, iznimnu boju, izuzetnost i posebnost koju Štatuti kao rijedak konglomerat zdravica nose na jednome mjestu.

Literatura

Belaj, Vitomir, »Križevački statuti« u kulturnome kontekstu, u: *Gozbe i zdravice u hrvatskoj književnosti – od Marulića do Kaleba i Tadijanovića*, izbor, priredio Stjepan Sučić. *Križevački statuti, sabrao i napisao kraj punog barila i lepe pajdašice »Pajdaš Zvonko« iz Vupoglave*, Ogranak Matice hrvatske Križevci, Križevci, 1994., str. 467 i 468.

Bošković-Stulli, Maja, *Kuhinjski humor u kajkavskim svadbenim govorima*, Narodna umjetnost, knj. 9, Zagreb, 1972., str. 55.

15 Usporedi o tome: Mijo Lončarić, *Križevački govori, Zbornik radova sa znanstvenog skupa »Križevci u prošlosti i suvremenosti«*, održanog od 14. do 16. listopada 1993. u Križevcima (u pripremi), str. 1.

16 O tome čitaj u: Suzana Čepek, *Govor u Križevcima*, seminarski rad, rukopis, Zagreb, 1996., str. 3 – 5.

17 Usporedi o tome: Mijo Lončarić, *Napomene o jeziku Križevačkih statuta*, u: *Gozbe i zdravice u hrvatskoj književnosti – od Marulića do Kaleba i Tadijanovića*, izbor, priredio Stjepan Sučić. *Križevački statuti, sabrao i napisao kraj punog barila i lepe pajdašice »Pajdaš Zvonko« iz Vupoglave*, Ogranak Matice hrvatske Križevci, Križevci, 1994., str. 470.

Botica, Stipe, *Biblija i hrvatska kulturna tradicija, vlastita naklada*, Zagreb, 1995., str. 107.

Botica, Stipe, *Hrvatska usmenoknjiževna čitanka*, Školska knjiga, Zagreb, 1995., str. 261.

Čepek, Suzana, *Govor u Križevcima*, seminarski rad, rukopis, Zagreb, 1996., str. 3 – 5.

Čubelić, Tvrtko, *Povijest i historija usmene narodne književnosti*, s. n., Zagreb, 1988., str. 264.

Čubelić, Tvrtko, *Retorički oblici u usmenoj narodnoj književnosti*, *Telegram*, god. IX, br. 431, Zagreb, 1968., str. 8.

Čubelić, Tvrtko, *Usmena narodna retorika i teatrologija (izbor tekstova s objašnjenjima i rasprava o usmenoj narodnoj retorici i teatrologiji)*, s. n., Zagreb, 1970., str. XXIV i XXV.

Frndić, Nasko, *Metafore i dvosmislice u narodnoj dramati, Mogućnosti*, god. XXXII, br. 1 – 2 – 3, Split, 1985., str. 348.

Gračanin, Đuro, *Temelji govorništva*, 2. izdanje, s. n., Zagreb, 1954., str. 5.

Kekez, Josip, *Hrvatski književni oikotip*, Zavod za znanost o književnosti Filozofskog fakulteta u Zagrebu, Zagreb, 1991., str. 45.

Kekez, Josip, *Naizred (opis i zbor hrvatskih brojilica)*, Klek, Zagreb, 1993., str. 5.

Kekez, Josip, *Poslovice, zagonetke i govornički oblici*, *Stoljeća hrvatske književnosti*, Matica hrvatska, Zagreb, 1996., str. 283 i 284.

Kekez, Josip, *Usmena književnost*, u: *Uvod u književnost*, Globus, Zagreb, 1986., str. 160.

Knežević, Milivoje, *O narodnim govornim tvoreninama*, u: *Usmena književnost – izbor studija i ogleđa*, Zagreb, 1971., str. 297.

Lončarić, Mijo, *Križevački govori, Zbornik radova sa znanstvenog skupa »Križevci u prošlosti i suvremenosti«*, održanog od 14. do 16. listopada 1993. u Križevcima (u pripremi), str. 1.

Lončarić, Mijo, *Napomene o jeziku Križevačkih statuta*, u: *Gozbe i zdravice u hrvatskoj književnosti – od Marulića do Kaleba i Tadijanovića*, izbor, priredio Stjepan Sučić.

Križevački statuti, sabrao i napisao kraj punog barila i lepe pajdašice »Pajdaš Zvonko« iz Vupoglave, Ogranak Matice hrvatske Križevci, Križevci, 1994., str. 470.

Lozica, Ivan, *Gesunkenes getrunkenes Kulturgut: vinski statuti pod starimi krovovi*, *Narodna umjetnost*, br. 2, Zagreb, 1996, str. 405 i 406.

Šarić, Ivan Josipov, *Nazdravičar i govornik za sve prilike života*, pretisak iz 1890., treće pregledano i popunjeno izdanje, biblioteka Hrvatska baština, Golden marketing, Zagreb, 1994., str. 16.

Tomašek, Andrija, *Litanije dobrovoljne – kratki spominek o glazbi za vinske pajdašije*, *Kaj*, br. 2, Zagreb, 1997., str. 121.

Izdanja i rukopisi Križevačkih štatuta

Križevački statuti, nova, za slovenske dijake prikrojena izdaja, po naročilu krokarskega zbora uredil in izdal J. (I.) R. Mukolovecky, Ljubljana, 1889.

Križevačka štatuta, rukopis dr. Ede Schuberta iz Virovitice, Orešković, Virovitica, 1901.

Mathiascha Gubcza Odpêrty lyszth alitti Kryzsovecski statuti, u korist dobrotvornog društva »Milodar« izdao »Novi razgovor ugodni naroda slovinskoga«, tiskom Dragutina Laubnera, Osijek, 1910.

Križevački štatuti – vinski-pajdaške regule za sve domaće, društvene prijateljske i pobratimske zabave i veselice, sa 13 slika, sabrao i napisao kraj punog barila i lepe pajdašice »Pajdaš Zvonko« iz Vupoglave, [Dodatak: *Koprivničke regule. – Varaždinski fureš. Krapinski vandrček. – Turopoljski štatuti. – Zagrebačka puntarija. – Ivanečka smešancija. – Svetojanska lumparija.*], tisak i naklada G. Neuberg, Križevci, 1918. – 1921.

Križevački statuti [Prema ljubljanskom izdanju koje je uredio i izdao J. (I.) R. Mukolovecky], Konzorcij star. zveze »Triglava«, urednik dr. Miloš Vauhnik, Maribor, 1928.

Križevački štatuti, Zelinske novine [u rubrici *Malo zabave* prema zagrebačkom i osječkom tiskanom izdanju, [26. listopada 1935., br. 45, str. 2, do 11. paragrafa; 2. studenoga 1935., br. 46, str. 4, do 27. paragrafa; 9. studenoga 1935., br. 47, str. 3 i 4 do zadnjeg, 40. paragrafa.]

Križevački štatuti, posebno obnovljeno izdanje, Turistički savez općine Križevci, Križevci, 1967.

Križevački štatuti – vinski-pajdaške regule, Turistički savez općine Križevci, Križevci, 1973.

Križevački štatuti – vinski-pajdaške regule za sve domaće, društvene, prijateljske i pobratimske zabave i veselice [Dodatak: *Koprivničke regule. – Varaždinski fureš. Krapinski vandrček. – Turopoljski štatuti. – Zagrebačka puntarija. »Ivanečka smešancija. – Svetojanska lumparija*], RO »Križevčanka« – OOUR »Tiskara i knjigovežnica«, Križevci, 1983.

Križevački štatuti – vinski-pajdaške regule, Turistički savez općine Križevci, 1989.

Križevački štatuti – vinski-pajdaške regule za sve domaće, društvene prijateljske i pobratimske zabave i veselice, sa 13 slika, sabrao i napisao kraj punog barila i lepe pajdašice »Pajdaš Zvonko« iz Vupoglave, [Dodatak: *Koprivničke regule. – Varaždinski fureš. Krapinski vandrček. – Turopoljski štatuti. – Zagrebačka puntarija. – Ivanečka smešancija. – Svetojanska lumparija.*], reprint-izdanje u povodu 740. obljetnice slobodnog i kraljevskog grada Križevaca, Odbor za proslavu 740. obljetnice Skupštine općine Križevci i Ogranak Matice hrvatske – Križevci, Križevci, 1992.

Gozbe i zdravice u hrvatskoj književnosti – od Marulića do Kaleba i Tadijanovića, izbor, priredio Stjepan Sučić. *Križevački štatuti, sabrao i napisao kraj punog barila i lepe pajdašice »Pajdaš Zvonko« iz Vupoglave*, Ogranak Matice hrvatske Križevci, Križevci, 1994.

Summary

Rhetoric and rhetorical forms in Križevački štatuti

Key words: Križevački štatuti, rhetoric of oral literature, rhetorical forms, toasts, eulogies, rhetoric

One of the oldest and most known Croatian rules of drinking in a close company, Križevački štatuti, cannot be designated by one genre only. They are a combination of many genres of oral literature, principally oral songs, rhetoric, rhetorical forms, and oral drama. Toasts are a fundamental and dominant rhetorical form in Križevački štatuti. They are accompanied by eulogies used as a response to the toasts. In order for Križevački štatuti to function well in their performance, a good orator, who with a carefully chosen vocabulary and solemn tone says toasts and lines of oral folk literature, is of great importance.